

Foredrag i Oslo Militære Samfund

mandag 26. januar 2004 kl 19.00

”Landsdelskommando Sør-Norge, bakgrunn og status pr 26. januar 2004”

ved

Generalmajor Kjell Narve Ludvigsen
Sjef Landsdelskommando Sør-Norge

Innledning

Det norske forsvar er inne i sin mest omfattende omstilling noensinne. Tidligere kommando- og styrkestruktur var utviklet med bakgrunn i erfaringene fra siste verdenskrig og strukturen ble senere oppdatert og tilpasset vår alliansetilslutning og den kalde krigs trusselbilde. Våre sikkerhetspolitiske omgivelser er endret, og er fortsatt i endring. Skillet mellom nasjonal og internasjonal sikkerhet er i stor grad visket ut. Vi står overfor et sammensatt og uforutsigbart trusselbilde. Norges posisjon som storleverandør av livsviktige ressurser som olje, gass og fisk påvirker vår sikkerhet.

Det foregår en rivende militærteknologisk utvikling der Norge er nødt til å være med for at vår stemme skal bli hørt, og tatt hensyn til i alliansen (NATO).

Det er skjedd en endring i hvorledes landets myndigheter ønsker å bruke militærmakt. Aktiv deltakelse i internasjonale operasjoner er kommet stadig mer i fokus og blir prioritert.

Dessuten, i vårt moderne velferdssamfunn er det mange gode formål som konkurrerer om tildeling av ressurser. Det norske Forsvaret har ikke vært budsjettvinneren! De midler Forsvaret tildeles må brukes til å skape militære kapasiteter som kan møte dagens, og morgendagens utfordringer. Vi **vet** ikke hva disse vil være. Forsvaret må være forberedt på det uventede, det utrolige, det utenkelige.

I mitt foredrag, som jeg har kalt LDKS, bakgrunn og status, vil jeg gi en relativt detaljert gjennomgang av grunnlaget for og utviklingen av landsdelskommandoene. Grunnen til at jeg vil gjøre dette er at jeg stadig møter spørsmål om landsdelskommandoenes berettigelse. Deretter vil jeg gå igjennom landsdelskommandoenes ansvar og oppgaver, og hvordan disse blir løst. I løpet av foredraget vil jeg kommentere Forsvarets utvikling der (mitt ansvar og oppgaver som Sjef LDKS gjør) det er naturlig.

FS 2000 og DKT's studie

Landsdelskommando Sør-Norge (LDKS) tok kommando 13. des 2002, men unnfangelse og etablering skjedde tidligere.

Da arbeidet med Forsvarsstudie 2000 (FS 2000) var inne i slutfasen så vi klare indikasjoner på at fremtiden for Hærens distriktskommandoer var usikker. Jeg var den gang sjef for Distriktskommando Trøndelag, og min stab engasjerte seg generelt i hvordan distriktskommandoenes operative oppgaver skulle videreføres, og spesielt hvordan ansvaret for oppfølging av den bilaterale avtalen med USA (NALMEB-programmet) burde videreføres i en endret struktur.

Ved fremlegging av FS 2000 22 juni hadde FSJ ikke tatt endelig standpunkt til kommandostrukturen. I studien sier han "Anbefaling om den nasjonale kommandoorganisasjon vil bli gitt innen 1 nov 2000."

Som Sjef DKT ønsket jeg å bidra til FSJs beslutningsgrunnlag. Med bakgrunn i FSJ's øvrige anbefalinger startet DKTs stab sommeren 2000 å studere følgende spørsmål:

- Er det behov for landsdels-/distriktskommandoer? Hvis behov, hvor bør en landsdels-/distriktskommando for Sør-Norge lokaliseres? Hvilke oppgaver skal kommandoen løse i fred, krise og krig?
- Vi vurderte plassering av "arvebrigaden", og hva en lagring i Trøndelag ville kreve av forvaltning og vedlikehold.
- Staben vurderte hvilke krav NALMEB-programmet stiller til militær tilstedeværelse og kapasiteter i Midt-Norge. Dette siste omfattet også virksomheten ved Værnes flystasjon og Heimevernets utdanningscenter Værnes (HVUV).

Jeg vil konsentrere meg om Landsdelskommandoen videre i foredraget.

FSJ's anbefaling om å styre på 3 søyler, operativ virksomhet, styrkeproduksjon og logistikk, var en viktig forutsetning i vurderingene. Staben systematiserte generelle og spesielle operative oppgaver som DK-ene i Sør-Norge hadde ansvaret for og utførte. Den vurderte hvilke oppgaver som burde **videreføres** og hvilke som kunne **utgå**. For de oppgavene som burde videreføres vurderte staben om ansvaret burde plasseres ved landsdekkende, landsdelsdekkende eller territorielt hovedkvarter. For det tilfelle at landsdelshovedkvarter ikke ville bli opprettet ble oppgavene fordelt mellom det landsdekkende og de territoriale hovedkvarter.

Stabens vurdering konkluderte med at for å ivareta de operative oppgaver på **troverdig** vis, til **lavest mulig** kostnad, var beste løsning å etablere et operativt kommandoled med landsdelsansvar.

Lokalisering av et slikt hovedkvarter i Sør-Norge ble vurdert mot følgende faktorer: ledelse av operasjoner, prioriterte oppdrag, planarbeid, totalforsvaret, alliert lagring, øvelser og kommunikasjon. Ledelse av operasjoner og oppfølging av nasjonale forpliktelser for lagret amerikansk materiell ble tillagt avgjørende vekt da jeg 18 sep 2000 sendte frem anbefaling om lokalisering til Trøndelag.

Utvikling ny kommandostruktur

Omkring månedsskifte juni/juli 2000 ble det fremlagt flere utredninger som kom til å påvirke Forsvarets oppgaver og struktur. I tillegg til FS 2000, Forsvarspolitisk utvalgs innstilling (NOU) 29 juni, Sårbarhetsutvalgets innstilling 4 juli og Regionsutvalgets innstilling.

FSJ etablerte i august 2000 en egen arbeidsgruppe som skulle vurdere fremtidig nasjonal kommandostruktur. Gruppens vurderinger dannet grunnlag for den anbefaling FSJ 31 oktober sendte departementet.

I tillegg startet FD og FO felles utredningsarbeider gjennom 8 felles arbeidsgrupper.

Arbeidsgruppe 5 skulle vurdere nasjonal kommandostruktur. Frist for arbeidsgruppene var 5 des. Disse utredningene dannet grunnlaget for St Prp 45.

Både FSJ og arbeidsgruppe 5 (FD/FO) anbefalte ett fellesoperativt hovedkvarter og to landsdelskommandoer lokalisert i hhv Stavanger, Trondheim og Bodø. Lokaliseringene skapte, som vanlig i forsvarsspørsmål, en livlig debatt og mye støy.

16 feb 2001 ble Stortingsproposisjon nr 45 (2000-2001) "Omlegging av Forsvaret i perioden 2002-2005" godkjent i Statsråd og oversendt Stortinget.

I tillegg til FOHK, LDKS og LDKN, lokalisert som foreslått, ønsket regjeringen å etablere 8 Forsvarsdistrikt (FDI). Heimevernets distriktsstaber ble foreslått redusert fra 18 til 14, 8 av disse samlokaliserte med FDIene (og 6 HV-øvingsdistriktsstaber).

Regjeringens forslag innebar en reduksjon av antall hovedkvarter / staber fra 41 til 17 og en reduksjon i antall årsverk på mer enn 40 % (Sjøforsvarsdistriktene er inkludert).

Parallelt med Stortingets behandling våren 2001 fortsatte arbeidet på militær side. FSJ ga 24 april oppdrag om "Innhenting av organisasjonsgrunnlag som forberedelse for Forsvarets omstilling i perioden 2002-2005". ØKS sitt oppdrag var, innen 15 juni 2001, å utarbeide OPL-grunnlag (organisasjonsplan-) for FOHK, LDK-er og FDI-er.

ØKS LDK /FDI arbeid ble ledet av Landops med deltakelse fra landets fire DK-er, samt representanter fra Sjø- og Luftforsvaret. Oppgaven var å utarbeide OPL-grunnlag med oppgaver, struktur og stillingsramme. St. Prp 45 definerte basisoppgavene for LDKene og FDIene slik:

- Koordinere territorielle funksjoner, føre kommando over FDI, støtteavdelinger og tildelte styrker
- Overordnet koordinering møt øvrige deler av totalforsvaret
- Overordnet ledelse av vertslandsstøtte
- Ansvar for lokale territorielle oppgaver
- Operativ planlegging
- Sikring

Arbeidet tok utgangspunkt i hvilke operative prosesser de fremtidige hovedkvarter måtte være i stand til å utføre. (Utkast til fremtidig landoperativt konsept ble brukt som basis.)

Dimensjonerende prosesser for en til enhver tid operativ kommando ble fastsatt til :

- Intern ledelse
- Operativ planlegging
- Operativ ledelse
- Etterretning og sikkerhet
- Trening og øving

Under hver prosess ble delprosesser og oppgaver beskrevet. Arbeidsgruppen analyserte hva alle hovedkvarter måtte være i stand til, og fordeling av oppgavene innen strukturen. Målsettingen var å unngå dobbeltarbeid. Omfattende matriser over situasjoner, prosesser og oppgaver, ansvarsfordeling mellom hovedkvarterene og en intern fordeling basert på NATOs 1-9 struktur, dannet grunnlaget for personellbehovet. Som en del av kvalitetssikringen under arbeidet ble de oppgaveoversikter som var utarbeidet av DK-ene og SD-er nyttet. Gjennom arbeidet ble det beskrevet prosesser og oppgaver som måtte avklares i forhold til styrkeprodusenter og FLO.

LDK-basis organisasjon ble foreslått med 37 operative stillinger og et administrativ støtteelement på 12 stillinger. Enkelte stillinger var øremerket for overføring til en fremtidig regional støttefunksjon.

FDI-enes organisasjon varierte mellom 9 og 15 stillinger.

Vurderingene var i avslutningsfasen da Stortinget 13-14 juni 2001 behandlet St Prp 45.

Stortingsbeslutningen om ikke å opprette FDI-ene, samt å videreføre 18 HV-distrikter, med operativt territorielt ansvar, innebar en vesentlig endring av forutsetningene.

Da ØKS sendte frem sin anbefaling 15. juni, skrev han at 13 HV-distrikter med operativt territorielt ansvar i Sør-Norge ville medføre et tilleggsbehov for stillinger ved LDKS.

Med grunnlag i departementets iverksettelsesbrev (IVB) av 22 juni 2001 ga FSJ 5 juli ut sitt gjennomføringsdirektiv (GFD). Her ble ØKS gitt oppdrag om å videreutvikle strukturen frem til ferdig drøftet organisasjonsplan-fred (OPL/F), inklusive stillingsbeskrivelser.

ØKS' utkast til GFD ble gjennomgått og diskutert med alle interessenter på et møte i Bodø 8 august.

ØKN og Sj DKT fikk i oppdrag å utarbeide forslag til hhv LDKN og LDKS OPL/F-er med stillingsbeskrivelser og instruksjoner for sjefene. LDKS stillingsramme var fastsatt til 48. ØKS utga sitt GFD en drøy uke senere (utsendt 17. aug 01).

Arbgrp LDKS

Jeg etablerte, direkte under min ledelse, en arbeidsgruppe med offiserer fra de tre DKene i S-N. Under arbeidet ble representanter fra Sjøforsvar og Luftforsvar, samt fagorganisasjonene konsultert og informert. Med OPL-grunnlaget som basis gjennomførte gruppen en beskrivelse av kompetansebehovet for å løse de angitte oppgaver. Deretter ble forslag til stillingsbeskrivelser utarbeidet. Ved å gjennomføre arbeidet med **fokus på oppgavene**, og med en uavhengig arbeidsgruppe, unngikk jeg en prosess hvor stillingsbeskrivelser fra tidligere struktur ble videreført.

Stortingsbeslutningen om ikke å opprette FDLer, men å gi HV-distriktsstabene operativt territorielt ansvar, var en vesentlig endring i forutsetningene for det OPL-grunnlaget ØKS hadde anbefalt for LDKS. Heimevernets distriktsstaber, som kun hadde hatt ansvar for styrkeproduksjon, måtte tilføres operativ kompetanse. Dette var en oppgave LDKS måtte ta ansvaret for. En territoriell struktur med 13 distrikter, i stedet for 5 FDLer i Sør-Norge, ville kreve større ressurser ifm ledelse, oppfølging og veiledning. LDKS analyse tilsa et merbehov på 6 stillinger. Behovet ble dokumentert, og etter at ØKS sa seg enig godkjente FSJ ramme for LDKS på 54 stillinger. Denne utvidelsen, som kan synes marginal, har vist seg å være helt nødvendig for de oppgavene som LDKS senere har løst.

Med grunnlag i de oppgaver som LDKS skulle ivareta var det i flere styringsdokumenter angitt at dette skulle være et landtungt hovedkvarter. I etterpåklokskap må jeg i dag innrømme at første utkast til OPL/F var kanskje i overkant hærtungt, men det ble endret under prosessen. Godkjent organisasjon hadde 53 % fellesstillinger. Siste års erfaringer har vist at andelen fellesstillinger kan økes, og pr des 03 er den 56 %.

I løpet av høsten 2001 ble OPL/F-er og stillingsbeskrivelser for kommandostrukturen drøftet og godkjent. I desember 2001 ble jeg utnevnt til Sjef LDKS, jeg tiltrådte stillingen 2 apr 2002, etter øvelse Strong Resolve var gjennomført. Ut 2002 hadde jeg to hatter da jeg også måtte fullføre nedleggingen av DKTs avdelinger og stab.

Kadre- og etableringsperiode

Å etablere 3 nye hovedkvarter, som etter kort tid måtte fungere sammen og overta operativt ansvar medførte hektisk aktivitet i 2002. Ifm utlysning av stillinger primo 2002 ble det godkjent å etablere en kadre. For LDKS besto denne av 7 offiserer og 1 sivil. Kadrene møtte 2 april og ble umiddelbart samlet til et felles oppstartsseminar under Sj FOHK's ledelse. Dette var nyttig og viktig for å få etablert en felles plattform for hovedkvarterene. Begrepet Forsvarets operative ledelse (FOL) ble etablert og det var en klar forutsetning at FOL var **en enhet** fordelt på tre geografiske steder. Sj FOL / Sj FOHK skulle utnytte de totale ressurser for å løse pålagte oppgaver og hovedkvarterene skulle gjensidig støtte, eventuelt forsterke hverandre. I første driftsår har LDKS, i tillegg til egne oppgaver, etter oppdrag fra Sj FOHK løst flere oppgaver som pr definisjon tilhørte FOHK, og LDKS har flere ganger sendt personell for å støtte gjennomføring av oppgaver i FOHK.

Kadrens arbeid var delt inn i fasene ; forberedelse, mottak, prosess- og kompetanseoverføring samt trening og øving. Forberedelsene var omfattende og krevende.

Rent praktisk var det i Trondheim en utfordring å etablere et nytt hovedkvarter, med alt som skal på plass før personellet møter, samtidig som en annen avdeling, DKT, fortsatt skulle løse sine oppgaver ifm nedlegging.

Etablering av LDKS i Munkgt 2-4-6 er langt fra noen ideell løsning. Verken bygningsteknisk eller operativt tilfredstilles alle krav i nåværende lokaler. Staben har vurdert flere aktuelle lokaliseringalternativer for en permanent tilfredstillende løsning, og har gjennom FOHK anbefalt en samlokalisering med andre militære avdelinger ved Kristiansten festning.

5 august 2002 møtte stabens personell til tjeneste. Innledningsvis ble det gjennomført en serie med orienteringer og kurser før prosess- og kompetanseoverføringen fra daværende struktur ble satt i fokus. LDKS gjennomførte en rekke møter / seminarer med de enheter som skulle overføre sitt operative ansvar og oppgaver til ny kommandostruktur. Det var et omfattende materiale / datagrunnlag som måtte overføres. På grunn av grundige forberedelser både fra avgivende og mottakende enheter, gikk denne prosessen meget bra.

For å kunne løse alle operative oppgaver var det fra første dag avgjørende å få etablert gode arbeidsrutiner og innarbeidet effektive operative prosesser. NATO's Guidelines for Operational Planning (GOP) ble aktivt utnyttet.

Tiden for hyllemeter med detaljerte planverk var over. I dag er kravet at stabene, i høyt tempo, skal kunne gjennomføre planprosessene og utgi sunne operative planer og ordrer.

Trening av hovedkvarteret ble gjennomført ved gjennomgang av aktuelle scenarier og problemstillinger, både intern og i samarbeid med FOHK. Etablering av operative nettverk ble prioritert. Staben var i dialog både med militære og sivile ledd for å legge på plass forutsetninger for samarbeid. Denne høsten kom personlige erfaringer fra opprettelsen av NATO's Nord-vestkommando i High Wycombe vel med. Der var tilsvarende periode preget av unødig frustrasjon ved at vi øvde og øvde **før** vi trente, vi ble "overexercised but undertrained".

LDKS oppgaver

13 des 2002 overtok jeg, som Sjef LDKS, operativt ansvar. Under en stilfull seremoni i Erkebispegården overførte Sjef FOHK operative oppgaver og operativ kontroll over sjefene i de 13 HV-distriktene i S-N og Sj HMKG.

Under etableringen og klargjøringen av Stab LDKS i Trondheim kunne staben konsentrere seg om operativ kompetanseoppbygging. FOHK og LDKN hadde større trykk da de samtidig hadde operative oppgaver som måtte løses. I Sør-Norge ble de operative oppgavene løst av DK-ene, inklusive DKT, frem til medio desember 02.

Men realitetene kom raskt til Stab LDKS, allerede under seremonien 13 des pågikk planarbeid for LDK-ens første skarpe operasjon. Flere av stabens offiserer fikk, på kort varsel, ikke anledning til å delta på seremonien.

FOHK har direkte ledelse av alle nasjonale fellesoperasjoner, og styrer normalt forsvarsgrenenes mobile styrker. FOHK planlegger, leder og deployerer norske styrker til internasjonale operasjoner.

De to LDK-ene har samme sett basisoppgaver:

- Ledelse og planlegging med hovedvekt på landterritorielt forsvar
- Operativ planlegging og ledelse av operasjoner i fred/krise
- Planlegge støtte og mottak av allierte styrker
- Operativ oppfølging, veiledning og støtte til HV-distrikt , HMKG eller Grensevakten
- Koordinering med sivile deler av Totalforsvaret
- Fremme forslag til operative behov til underlagte territoriale styrker og støttestruktur
- Iverksette og lede fredsoperative støtte til det sivile samfunn

Sj LDKS skal, i tillegg til generelle oppgaver ved støtte og mottak av allierte styrker, ivareta samarbeid og operative aktiviteter ift USMCs materiell lagret i Trøndelag (NALMEB-programmet). Sj LDKN har tilleggsoppgaver ifm overvåkning og kontroll i nordområdene. Slik jeg har opplevd 2003, har FOHK vært fullt engasjert med internasjonale operasjoner og fellesoperasjoner, samt gjøremål i forbindelse med endringene i NATOs kommandostruktur. Hovedkvarteret har vært så hardt presset at det ikke har maktet å gjennomføre planlagte fellesoperative stabsøvelser, verken internt eller sammen med landsdelskommandoene. Mitt

hovedkvarter, og jeg, har hatt hendene fulle med territorialforsvaret (HV), alliert lagring og sivilt/militært samarbeid og støtte. For LDKN har, slik jeg har opplevd det, ivaretagelse av viktige oppgaver innen overvåking og kontroll i nordområdene krevd mye ressurser.

Forsvarets operative ledelse utgjør ca 2 % av Forsvarets totale militære organisasjon, pr i dag nær 400 stillinger. Jeg kjenner ingen sammenlignbar nasjon med tilsvarende liten operativ ledelse. Vårt naboland, Sverige, som også har redusert sitt forsvar betraktelig, har etablert en fellesoperativ ledelse og tre militærdistrikter (MD). MDene har tilnærmet samme ansvar som LDKene.

Jeg vil nå beskrive hovedaktivitetene for 2003 og gi noen kommentarer til disse.

Operativ planlegging og ledelse

Operativ planlegging og ledelse har vært et dominerende aktivitetsområdet, noe som er naturlig for et operativt hovedkvarter. Innledningsvis var det behov for å få på plass direktiver for hhv operativ planlegging og kommando/kontroll, og disse ble gitt ut i desember 02. LDKS' første operasjon, som gjaldt uttak av amerikansk materiell, var under planlegging allerede under seremonien 13 des 02. Oppdraget ga utfordringer både med sikring og transport / transportkontroll. Tidsfristene var knappe, jul og romjul begrenser og fordyrer, tilgjengelig sivil transportkapasitet. Mange ledd var involvert, både militære og sivile. Ettersom dette var stabens første skarpe oppdrag måtte flere nye kontakter etableres for å få oppdraget løst. Det er ikke uvanlig under slike oppdrag at forutsetningene endres underveis. Dette krever høy endringsberedskap og fleksibilitet. USMC var meget godt fornøyd med operasjonens gjennomføring. Den ga staben, og samarbeidspartnerne, nyttige erfaringer som vi har lært av. Når nye strukturelementer skal samarbeide dukker det alltid opp forhold rundt ansvarsfordeling og kommando/kontroll som må tilpasses.

Det ble i 2003 gjennomført flere operasjoner med det amerikanske materialet, noen mer omfattende enn andre. Jeg kan ikke gå inn på hver enkelt. Med ett unntak var alle operasjoner knyttet til uttak av lagret amerikansk materiell og innebar ledelse og koordinering av styrkebeskyttelse, opplasting, forflytning og utlasting og transportkontroll. Unntaket er styrkebeskyttelse under amerikansk personells arbeid ved lagrene for å støtte FLO's materiellvedlikehold. Dagens trusselsituasjon krever robust styrkebeskyttelse, noe våre amerikanske venner forventer og LDKS har ansvar for. All aktivitet rundt lagringen skjer i tett samarbeid med FLO/MEB, som har driftsansvaret for lagrene, samt politi, havnemyndigheter, transportører m fl.

Ved deployering / redeployering av norske styrker til internasjonale operasjoner har LDKS ansvar for styrkebeskyttelse og transportkontroll på norsk jord. Dette var i 2003 viktige oppgaver og har gitt god erfaring. Her må jeg innrømme at det innledningsvis var en kompetansestrid mellom ulike ledd i FMO hvordan dette best kunne organiseres. Dette er nå avklart og klare ansvarsforhold og rutiner er etablert.

Gjennomføring av operasjoner krever tilgang på ressurser. LDKS etablerte tidlig et samarbeid med kompetanse- og utdanningssentra både i forsvarsgrenene og HV for å avklare hvilke ressurser som til enhver tid kan være tilgjengelig, og rutiner for aktivisering av disse. GIH hadde her lagt et godt grunnlag gjennom instruksene til UKS-sjefene som stilles under operativ kontroll av Sj LDKS når situasjonen tilsier det.

Øvelse Nordic Peace 03, som ble gjennomført i Finland, ga LDKS interessante erfaringer. I tillegg til sitt normale ansvar utførte LDKS, på vegne av FOHK, alle øvrige planoppgaver for deltagende norske styrker.

Utvikling av LDKS operative planverk pågikk hele 2003. LDKS deltok aktivt i utarbeidelse av FOHKs konsepter i fellesoperativt planverk (FOPV), dvs konsept for fredsoperasjoner, konsept for krisehåndtering, konsept for internasjonale operasjoner og konsept for væpnet angrep.

For internasjonale operasjoner har LDKS som nevnt kun ansvar for styrkebeskyttelse og transportkontroll innen Norge. Derfor utgjør LDKS' planverk for slike operasjoner kun et vedlegg til FOHKs plan.

På grunnlag av de øvrige konseptene har LDKS utviklet operasjonsplanene Balder (fredsops), Tor (krisehånd) og Odin (væpnet angrep). Planene ble godkjent av Sjø FOHK 18 des 03.

Planene gir grunnlag til HV-distriktene og HMKG for utarbeidelse av deres planverk.

HV-distriktene skal iht FSJs produksjonsplan 04 ha sine operasjonsplaner klare innen 31 desember 04. Prosessene under utarbeidelse av BALDER, TOR og ODIN har gitt staben et grunnlag for å trekke ut momenter for endrede operative behov. Jeg har igangsatt en egen planprosess for å utarbeide et revidert operativt grunnlag for HV. Dette skal foreligge snarest mulig etter stortingsbehandlingen i juni.

Kompetanseutvikling i og av staben var en viktig oppgave i 2003. Selv om personellet som møtte 5 aug 02 var godt kvalifiserte, og tilegnet seg nye kunnskaper og ferdigheter gjennom høsten 02, var videre kompetanseutvikling nødvendig. Da staben var noe landtung gjennomførte staben spesielt aktiviteter for å utvide kunnskapene om Sjø- og Luftforsvaret. Hoveddelen av mine oppgaver omfatter landstridskreftene, men staben har behov for kompetanse om alle forsvarsgrener og HV. Erfaringen viser at det er gunstig å ha offiserer fra alle forsvarsgrener når staben skal løse sine oppgaver. Erfaringene første året tilsier at antallet fellesstillinger ytterligere bør økes.

Uansett hvilke operative oppgaver som skal løses nasjonalt eller ved stabens bidrag til internasjonale operasjoner, er det helt nødvendig med høy kompetanse på territorialforsvar, og sivil-militært samarbeid. Mange av Forsvarets nasjonale oppgaver vil, inntil det er fare for en væpnet konflikt, være støtte til det sivile samfunn. Jeg vil hevde at den beste kompetansen FMO i dag har på å løse nasjonale territoriale oppgaver, inkl samarbeidet med det sivile samfunn, befinner seg i FOL, primært ved LDK-ene. Personellet som tjenestegjør ved LDK-ene gis erfaringer og kunnskaper som er verdifull for tjeneste i alle ledd i FMO. I november 2003 gjennomførte LDKS operative seminar der samarbeidet med politietaten ble spesielt fokusert. For å utnytte samfunnets totale ressurser best mulig må vi kjenne hverandres regelverk og kapasiteter. Gjennom konferanser, planlegging, trening, øvelser og gjennomføring av operasjoner har staben etablert et nettverk som vil være til stor hjelp i en situasjon vi ikke er forberedt på, men må løse sammen.

I planen for første driftsår var det lagt opp til hyppige stabstreninger og stabsøvelser. Kun en liten del av dette ble gjennomført. Til tross for det mener jeg at staben har oppnådd et høyt operativt nivå. De mange skarpe oppdrag som er gjennomført har gitt staben bedre og mer trening. FOL har, som tidligere nevnt, både pga mangel på ressurser og tid, ennå ikke gjennomført noen felles stabsøvelser. En slik øvelse er programmert senere i år.

Stabens personell har deltatt på allierte øvelser, Allied Action i Tyrkia og COOP Jaguar i Danmark. Flere offiserer har tjenestegjort, eller tjenestegjør, i internasjonale operasjoner på Balkan, i Afghanistan og i Irak. Alt dette er nyttig kompetanseheving for staben.

Allierte styrker

Under den kalde krigen forsto NATO-nasjonene, og norske myndigheter, at å gjennomføre operasjoner i Norge, under vinterforhold, stiller spesielle krav både til trening og utstyr. Ikke minst pga Nordflankens betydning for NATO utviklet våre viktigste allierte sin kompetanse for "Cold Weather Operations" under trening og øvelse i Norge.

GDPene, eller de generelle forsvarsplanene, med sin forhåndsplanlegging og "automatiske" deployering av styrker, og storøvelser, er et avsluttet kapittel.

COPene, eller forsterkningsplanene, som medførte at Norges allierte, med bakgrunn i en NATO-plan, måtte være forberedt på innsetting i Norge og dermed videreføre sin CWO-kompetanse, synes på vei ut.

Det er imidlertid fortsatt viktig for våre allierte å kunne operere under forhold lik det norsk vinter krever. Styrkene må ha **CWO-kapasitet**.

At Norge tilbyr allierte avdelinger mulighet for trening og øving er derfor et viktig bidrag, eller leveranse, som det heter i dag, fra Norge til NATO. I tillegg til at vi tilbyr en vare (treningsmuligheter) som kunden etterspør, får Norge en bonus ved at trening her fører til at allierte avdelinger, om nødvendig, er i stand til å operere her. Gjennom trening og øving etableres et kjennskap til norske sivile og militære myndigheter, og forhåpentligvis vil dette øke sannsynligheten for alliert innsats i Norge dersom det skulle bli behov for det. Jeg vil ikke gå nærmere inn på etableringen av JWC (Joint warfare center) på Jåtta, men støtter fullt ut denne etableringen og konstaterer at våre sivile og militære myndigheter har gjort en fremragende innsats ifm denne etableringen.

LDKS samarbeider med Alliert treningscenter Sør på Voss. Styrkebeskyttelse av og for allierte enheter som trener i Sør-Norge har vært mitt ansvar. LDKS kan også bidra til at alliert trening kan utnyttes for samtrening med norske avdelinger. I tillegg til aktiviteten i område Voss øver våre allierte ofte på Åndalsnes, Kongsberg og Dombås, eller andre steder. Territoriell sjef, HV-distriktssjefen, pålegges ansvar og støtteoppgaver mens LDKS utøver ledelse og oppfølging.

Den bilaterale avtalen mellom USA og Norge, NALMEB-avtalen (Norway Airlanded Expeditionary Brigade) som ble inngått i 1981, innebærer omfattende forpliktelser for Forsvaret. Under den kalde krig var dette samarbeidet særdeles viktig **både** sikkerhetspolitisk og operativt. Den amerikanske marineinfanteribrigade har en formidabel kapasitet, bl a med et luftelement på størrelse med Norges totale luftforsvar. Avtalen er fortsatt vår viktigste bilaterale avtale, men i dag muligens mer pga samarbeidet den bidrar til. Avtalen har i tillegg fortsatt en viktig sikkerhetspolitisk dimensjon, den er en del av Norges bidrag til transatlantisk samarbeid og forståelse. Den medfører, ved aktivisering, behov for omfattende sikringstiltak og vertslandsstøtte utover de militære kapasiteter Host Nation Support Battalion leverer.

Under arbeidet med strukturen for 2002-2005 anbefalte Sj DKT at oppfølgingen av denne avtalen ble gitt som oppdrag til Sj LDKS. Anbefalingen ble ikke akseptert, ansvaret ble delt mellom Sj FLO, som fikk det driftsmessige ansvar for lagrene, og Sj LDKS, som fikk ansvaret for det operative samarbeidet med USMC. LDKS har i det første driftsåret bidratt til at den valgte løsningen skulle bli best mulig. Det var i 2003 mange besøk fra amerikansk side. Det demonstrerer at amerikanerne fortsatt legger stor verdi. Tilleggsavtalen som ble inngått mellom forsvarsministrene Perry og Kosmo i 1995, åpnet for bruk av materiellet utenfor Norge. Det som var en ren forhåndslagringsavtale basert på den kalde krigs behov er nå en fleksibel avtale om fremskutt lagring, tilpasset dagens behov. Siden 1996 har materiell fra lagrene i Trøndelag flere ganger vært nyttet både til øvelser og operasjoner utenfor Norge. Utfordringen nå er å videreutvikle avtalen slik at den tilpasses fremtidens utfordringer og behov. Både på amerikansk side, og mellom USA og Norge blir en videreutvikling av programmet diskutert. Våren 2003 gjennomførte Center for Naval Analysis (CNA), på oppdrag fra det amerikanske marinekorpset, en analyse av NALMEB-programmet. Senterets rapport, datert juni 2003, fokuserer på utviklingsmuligheter i programmet. Rapporten anbefaler logisk nok at oppdraget til NALMEB må endres i takt med den internasjonale utviklingen. Det fremskutt lagrede materiellet i Norge bør være for bruk innen hele den amerikanske Europakommandoens geografiske ansvarsområdet.

Fokus anbefales å være lavintensitetsoperasjoner, fredsbevarende operasjoner og humanitær assistanse. Materiellet må gis større strategisk mobilitet. En del av materiellet må skiftes ut. Dette ønsker Marinekorpset å gjøre etter hvert som nytt materiell innføres i deres oppsetninger. Som støtte for det nye oppdraget anbefaler rapporten at de bilaterale avtalene mellom Norge og USA (MOU og lagringsavtaler) oppdateres. Både Marinekorpset og norske militære avdelinger må være forberedt på å øve nye oppdrag når de bilaterale avtalene er endret. Dette kan tidligst gjennomføres under øvelse Battle Griffin 2005.

Battle Griffin serien er bilaterale øvelser for å øve NALMEB-konseptet. Øvelsen i 2005, som gjennomføres i Nord-Trøndelag i februar / mars, planlegges med deltakelse av avdelinger fra Marinekorpset, andre allierte nasjoner og 6. Divisjon. Rapporten anbefaler at NALMEB-programmet integreres i Marinekorpsets lagringskonsept på skip (MPS).

I tillegg bør det utvikles metoder for å integrere NALMEB i et fellesoperativt miljø (joint og combined) med allierte- og/eller andre koalisjonsstyrker.

Samtidig med denne studien avla Navy Audit Service (en intern revisjonsfunksjon i det amerikanske sjøforsvaret) en rapport som anbefalte - ut ifra et rent økonomisk vinkling - og avvikle NALMEB-programmet. Dette forslaget er i ettertid kraftig tilbakevist både kommandanten i Marinekorpset, og sist av SACEUR i et brev til statsråd Devold.

Fra norsk side, og som en mulig utvikling av NALMEB-programmet, bør vi bli å vurdere hvilke oppgaver Norge kan overta i et videreført samarbeidsprogram. Med dagens terrortrussel spesielt mot amerikansk militært personell kan Norge muligens bidra mer effektivt ved å påta seg et større ansvar for planlegging, organisering og gjennomføring av utskippingen av materiell fra Norge. Amerikanerne vil dermed kunne fokusere mot hva som skal skje i innsatsområdet, mens norsk personell kan gjennomføre pakking og transport. Kravene til styrkebeskyttelse av amerikansk personell vil dermed reduseres.

Den bilaterale avtalen har, som nevnt, fortsatt stor betydning for Norge. Dette faktum er lite avspeilet i de dokumenter som danner grunnlag for Forsvarets strukturutvikling. Som et eksempel på dette er FLOs ansvar for lagringen ikke nevnt i St. Prp nr 12 (2003-2004) der den nye FLO-organisasjonen beskrives. For oss som til daglig samarbeider med USMC er det et tankekors.

Territorialforsvaret (HV)

Heimevernsdistriktene, som siden opprettelsen har vært rene styrkeprodusenter, er pålagt operativt territorielt ansvar. Dette ansvar medfører for distriktsstabene et behov for å utvikle sin operative kompetanse. Jeg har tidligere nevnt at LDKS høsten 2002 etablerte et samarbeid med nye partnere for å løse nye oppgaver. Blant disse partnere har HVST og HVSKD vært sentrale, jeg er imponert over deres faglige kompetanse og samarbeidsvilje. LDKS gjennomførte høsten 2002, før jeg hadde fått operativ kontroll over sjefene, møter med alle HV-distriktene i S-N for å legge grunnlaget for hvordan vi sammen best kunne løse felles oppgaver. Første utfordring var å tilføre distriktsstabene nødvendig operativ kompetanse. I tett samarbeid med HVSKD, som også hadde sett behovet, utviklet vi en ukes operativ kurs for HV-distriktsstab. I 2003 gjennomførte vi sammen kurs for 6 av distriktsstabene. De resterende 7 får kurset i år. Både HV og LDKS prioriterer disse kursene høyt og erfaringene så langt er meget positive.

LDKS gjennomførte i september 03 en større øvelse, Øvelse Setesdal, med Heimevernet. LDKS har videre gjennomført operative evalueringer av to HV-016 avdelinger. Øvelsen og evalueringene ga nyttige erfaringer som LDKS, i samarbeid med HV, bygger videre på når staben i år skal planlegge og lede gjennomføringen av Øvelse Nidaros i Trondheim og Øvelse Kristiania i Oslo-området. Sistnevnte øvelse er en videreutvikling av øvelsene Hovedstad (HV-02) og Sleipner (HMKG). Øvelsene legges opp i nært samarbeid med Politiet og andre sivile myndigheter / etater. Hovedhensikten med disse øvelsene er øve Forsvarets støtte til Politiet og det sivile samfunn under fred og kriseforhold. Det legges opp til tidsaktuelle scenarier som forventes å gi alle involverte parter nyttige erfaringer.

Heimevernet er en viktig ressurs som må utvikles ift nye utfordringer. Pågående omstrukturering av HV er basert på FDs IVB etter stortingsbehandling av St prp 45, samt ØKS siste vurdering (datert 1 juli 02) av hvilke oppgaver territorialforsvaret skal løse. Dersom distriktene tilføres materiell iht godkjente KOP-er vil Forsvaret, innen 31 des 2005, ha et mer fleksibelt HV med funksjonelle HV-tropper med økt mobilitet. Kvalitetsheving av den enkelte soldat oppnås ved at HV selv gjennomfører 6 måneders førstegangstjeneste med fokus på territorialforsvarets oppgaver. Vi må heller ikke glemme at personell fra HV i overskuelig fremtid utgjør en nødvendig rekrutteringsbrønn for forsvarsgrenenes avdelinger i internasjonale operasjoner.

Utviklingen av Heimevernet siste 10 år ha vært positiv. Fortsatt oppgradering av og økt tilgjengelighet av HVs avdelinger er påkrevet.

Jeg avventer den politiske beslutning om veien videre for territorialforsvaret. Som tidligere nevnt er stab LDKS i gang med forarbeidet til et operativt grunnlag som skal være på plass snarest mulig etter at beslutningene er tatt.

Jeg prioriterer mitt operative ansvar for territorielforsvaret høyt og samarbeidet med HV anser jeg som meget godt og konstruktivt.

Totalforsvaret

Totalforsvaret er i endring. Den kalde krigs fokus på den ekstensielle krig, der alle samfunnets ressurser ble satt inn for å støtte forsvarskampen, er forsvunnet. Et utvidet totalforsvarsbegrep omfatter :

- Sivil-militær ledelse og koordinering
- Forsvarets støtte til samfunnet for bedre å ivareta samfunnssikkerheten
- Sivil støtte til Forsvaret

LDKS har bygget opp et nettverk med aktuelle aktører på sivil side.

Omstillingen og andre endringer har ført til at de tidligere samarbeidsorgan, totalforsvarsnemndene, også er under vurdering. I 2003 ledet jeg, som en interimsløsning, møter i Sør-Norges tre regionale totalforsvarsnemnder. Alle nemndene anbefalte enstemmig en videreføring av regionale fora, tre i S-N og ett i N-N. En slik løsning er under vurdering av sentrale myndigheter. Jeg håper at nye bestemmelser finner sin form i løpet av inneværende år. I skriv av 13 jan i år har departementet bestemt at interimsløsningen skal forlenges frem til 1 juli i år.

LDKS har etablert et tett og godt samarbeid med Politiet generelt og Politiets sikkerhetstjeneste spesielt.

Distriktskommandoene hadde samarbeidsavtaler med Landsdelspolitimestrene, men da DKene er lagt ned, og Landsdelsberedskapspolitimester-systemet ikke synes tilpasset politiets nye organisasjon, bør FOL etablere en tilsvarende avtale med Politidirektoratet (POD). Etter en del frem og tilbake har LDKS i samarbeid med berørte aktører utarbeidet en avtale som detaljerer samarbeidet etter Kgl res 28 feb 2003. Avtalen blir forhåpentligvis signert av Politidirektøren og Sj FOHK innen kort tid. Avtalen danner grunnlaget for HV-distriktsjefenes lokale avtaler med samarbeidende politimestre.

Etter omorganisering av både sivil helseforvaltning og militær struktur i Sør-Norge var behovet for en samarbeidsavtale mellom Regionale helseforetak (RHF) og LDKS åpenbar. Gjennom en slik avtale kan partene ved krise- og krigssituasjoner koordinere bruk av knappe ressurser innen helsesektoren. LDKS har inngått foreløpige samarbeidsavtaler med de fire regionale helseforetak i S-N (Sør, Øst, Vest og Midt-Norge). Ideelt sett burde en slik samarbeidsavtale bygge på en sentral avtale mellom FD/FST/FSAN og Sosial- og helsedepartementet. Da en slik foreløpig ikke foreligger, er disse foreløpige samarbeidsavtalene inngått. Så snart en sentral avtale foreligger vil denne samarbeidsavtalen justeres iht til overordnede føringer. (Avtalene omfatter både Forsvarets behov for støtte og de ressurser som Forsvaret kan støtte med i de lokale helseforetak, samt at den trekker opp samarbeidslinjene mellom de ulike helseforetak og Forsvarets enheter.)

Operative behov

Forsvarets oppgaver skal danne grunnlaget for den freds-, krise- og krigsstruktur Forsvaret skal ha. Med grunnlag i Forsvarets operative oppgaver skal Sj FOHK til FSJ fremme **operative behov** for avdelinger, personell, kompetanse, materiell og infrastruktur. FSJ skal utarbeide de **operative krav** som styrkeprodusentene, FLO og Forsvarsbygg skal levere etter. Denne prosessen skal sikre at Forsvaret har en struktur med de kapasiteter løsningen av oppgavene krever.

Dersom tildelte ressurser ikke gjør det mulig å fremskaffe de etterspurte kapasiteter er det to logiske handlemåter. Enten må budsjettet økes eller oppgavene endres. Så enkelt er det i teorien.

Arbeidet med utarbeidelse av reviderte operative behov iht endrede oppgaver har, slik jeg har opplevd det, ikke nådd opp i prioriteringen i FOL. Det er derfor et naturlig spørsmål om Forsvarets oppgaver med tilhørende operative behov er tilstrekkelig analysert og beskrevet i grunnlaget for Forsvarets strukturarbeid. Et annet spørsmål er om Forsvarets fremtidige struktur gir rett balanse mellom nasjonale og internasjonale oppgaver.

I FDs styring til FSJs MFU-arbeid var Forsvarets fremtidige oppgaver gruppert under overskriftene: Nasjonale oppgaver, Oppgaver som løses i samarbeid med allierte og Andre oppgaver.

Nasjonale oppgaver skal Forsvaret løse alene (innenfor totalforsvaret), uten hjelp utenfra. FDs direktiv fastslår at de to første oppgavesettene skal være styrende for Forsvarets strukturutvikling. Direktivet fastslår videre at "Militære kapasiteter som kun egner seg til å ivareta nasjonale oppgaver, må begrunnes spesielt". Disse styringer synes å ha bidratt til å skape et kunstig skille i strukturarbeidet der forsvarsgrenenes mobile styrker forutsettes å bidra til alle oppgavesettene, mens territoriale styrker "nedvurderes" til kun å bidra til nasjonale oppgaver. Jeg vil hevde at også territorialforsvarets staber og avdelinger bidrar til begge de to første oppgavesettene. I fred / krise reduserer de territoriale styrker samfunnets sårbarhet. I krise / krig er territorialforsvaret hovedbidragsyter til å sikre norsk territorium og muliggjøre innsetting av mobile styrker og mottak av allierte. De territoriale styrker vil alltid være tilgjengelige. Under forsvarsgrenenes operasjoner utenfor Norge sikrer de hjemmebasen. Territorialforsvarets størrelse gir Forsvaret seighet der Forsvarets mobile styrker har begrenset utholdenhet.

Mine kommentarer under MFU-arbeidet ble sendt frem tjenestevei. LDKS ga også sitt innspill til MFU-prosessen i form av en stabsstudie vedrørende erfaringene etter et halvt års drift. Studien var konsentrert om fordeler og ulemper ved den valgte kommandostruktur. Vår konklusjonen bekreftet tidligere beslutninger, redegjort for tidligere i foredraget, om at det fortsatt var et klart behov for den ledelseevne og kompetanse som var etablert og at organiseringen med LDKer bør videreføres.

LDKS bidrag til FSJs årsrapport var bl a vurdering av operativ evne for HV-distriktene, HMKG, HNSBN og LDKS stab. Samlet status for avdelingene viser at avdelingene fortsatt har vesentlige materielle mangler. Dette er ikke overraskende da deler av strukturen ikke er forutsatt å være "klar" før ved utgangen av 2005.

For HMKG, HNSBN og LDKS er det forholdsvis enkle tiltak som skal til for å heve statusen.

HV er ikke forutsatt å være fullt operativ før 31 des 2005. Fremdriften i HV-distriktsstabene er god, størst utfordring ligger i tilførsel av KOP-materiell.

Mangler i støttestrukturen til LDKene er en kombinasjon av mangelfulle operative behov (fra den nye kommandostrukturen), og manglende prioritering eller kapasitet hos styrkeprodusentene.

LDKS er i prosess med å analysere oppgavene, konseptene og planene og beskrive endrede operative behov. Staben konsentrerer seg om de nasjonale territoriale oppgavene og vil gi sitt innspill til Sjø FOHK.

Fredsoperativ støtte

I det året vi har bak oss har det heldigvis vært få ulykker og katastrofer som har krevd støtte fra Forsvaret. Vi har støttet enkeltstående lete- og redningsaksjoner med personell, men ellers er det operativ støtte til Politiet ifm eksplosivryddejeneste (EOD / IEDD) som har dominert.

Utvikling av nye rutiner mellom Forsvaret og Politiet på dette området har gått greit og fungerer nå tilfredsstillende. I 2003 iverksatte LDKS, på forespørsel fra Politiet, 200 eksplosivryddeoppdrag.

8 av disse var oppdrag med improviserte sprengladninger (IEDD). Oppdragene varierte fra funn av etterlatenskaper fra krigen, innleveringer som følge av våpenamnestiet til ymse funn på byggeplasser, i kjellere og på loft. I Forsvaret er det et behov for å videreutvikle og systematisere kapasitetene på dette feltet både på personell- og materiellsiden. Dersom dette ikke skjer, er det fare for at Forsvaret i fremtiden ikke vil kunne yte samfunnet, eller Politiet, støtte som nå. Kommunikasjonen med de enheter som utdanner og forvalter ressursene er vel etablert og god.

Andre oppdrag

LDKS etablerte i fjor et samarbeid med Södra Miliärdistriktet (MD S) i Sverige. Denne staben, som har sitt hovedkvarter i Göteborg har oppgaver og ansvar som på flere områder er parallelle med LDKene. Målsettingen for samarbeidet er, gjennom samarbeide både mellom stabene og mellom norske HV-distrikter og svenske militärgrupper, å utveksle erfaringer og synspunkter vedrørende utøvelse av territorielle oppgaver. Vi legger opp til deltakelse på hverandres kurser, treninger og øvelser. I inneværende år vil bl a MD S gjennomføre en konferanse der storbyproblematikk står i fokus. MD S er invitert til å delta på det operative distriktsstabskurset for HV-03 og med observatører på Øvelse Kristiania.

Høsten 2003 ble det gjennomført en evaluering i FOL. Hovedhensikten var i denne omgang å vurdere hvordan FOLs struktur og organisasjon har fungert og produsert det første driftsåret. Det foreligger en rekke forslag til tiltak som bearbeides videre.

LDKS organisasjon

LDKS stab er liten, men godt tilpasset sine oppgaver. I en så kompakt og oversiktlig organisasjon blir kommunikasjonen god og alle involveres i de operative prosesser. Det gir god kompetanseutvikling. LDKS har, som nevnt, tatt sin del av oppgavene med å stille personell til internasjonal tjeneste. I 2003 var stabens bidrag mellom 10 og 15 % av befalet, og bidraget ser ikke ut til å bli mindre inneværende år. I en liten stab, hvor i praksis alle er nøkkelpersoner, er slikt fravær merkbart. Personellet sine positive stå på holdning og kapasitet gjør at staben stort sett har vært i stand til å løse oppgavene godt nok. Min bekymring er at belastningen på stabens personell er stor, til tider for stor.

Erfaringen etter første driftsår tilsier ikke vesentlige endringer i LDKS organisasjon. Iverksetting av RSF, slik den nå ser ut til å bli, vil redusere antall stillinger med 7, de fleste på sivil side. Funksjonene som rammes er "oljen" i maskineriet. Konsekvensene blir at flere oppgaver, som må utføres lokalt, må tillegges gjenværende stillinger i hovedkvarteret, og kan gi redusert operativ kapasitet. Dette er et tankekors.

Både utvekslingsoffiseren fra USMC og de to liaisonoffiserene fra FLO-organisasjonen har vært, og er, viktige støttespillere.

Sj LDKS fokus

LDKS og territorialforsvarets virksomhet skaper ikke de store overskrifter. Det er intet glamorøst i våre oppgaver. Det er først når selvsagte oppgaver ikke blir løst territorialforsvaret kommer i fokus.

Mitt hovedfokus er operasjoner i fred og krise. Staben har oppnådd utmerkede resultater i løpet av et år, mer enn jeg hadde trodd var mulig. Det er fortsatt forbedringspotensiale for territorialforsvaret, bl a må tilgjengeligheten forbedres og strukturelle endringer foretas. Jeg vil advare mot for store reduksjoner i de enheter som "bærer" territorialforsvaret (LDKene og HV). Taper Forsvaret evnen til å ivareta robust sikring av eget territorium vil det norske samfunn bli meget sårbart for asymmetriske trusler.

Det vil ikke bidra til å oppfylle FSJs visjon for Forsvaret.

Oppgavene med å videreutvikle og forbedre vår evne til å løse de nasjonale territorielle oppgaver, videreutvikling av samarbeidet med USMC og det fornyede totalforsvarskonseptet vil være hovedaktiviteter i år. Jeg legger i år spesiell vekt på arbeidet med de operative behov samt planlegging og gjennomføring av forestående øvelser. I tillegg vil jeg bidra til økt kunnskap om FOL både internt i FMO og i samfunnet for øvrig.

Jeg håper at dette foredraget er et bidrag til dette, og takker for oppmerksomheten.